

Věk batolete (2. a 3. rok života)

Tělesný vývoj, vývoj motoriky

- mezi 1. a 3. rokem se tělesný vývoj zpomaluje, postupně mizí „miminkovská baculatost“
- rozvoj senzomotorické koordinace (např. umí kopnout do míče), hrubé motoriky (pohyb), jemné motoriky (např. schopnost uchopit a umístit předmět)
- ve dvou a půl letech umí:
 - chodit po špičkách
 - chvíli stát na jedné noze
 - do schodů střídat nohy
- souběžně dozrávání nervové soustavy (lepší koordinace, nástup symbolického myšlení, rozvoj řeči, paměti, vlastní regulace emocí)

Schopnosti a dovednosti

- Schopnost manipulace s předměty (horizontální a vertikální umístování kostek; správný tvar do správného otvoru...)
- Počátky dětské kresby – od neuspořádané kresby přes čarání k napodobování tvarů
- Přechod od experimentace ke hře: od souběžné/paralelní k asociativní společné (30 měs.) a později dále ke kooperativní
- Aktivní udržování tělesné čistoty (2. rok)
- Základy sebeobsluhy: některé prvky oblékání a svlékání (natáhnutí botiček, rozepínání/zapínání knoflíků...), při jídle nepřevrací lžičku, pije z hrnečku, umývání rukou...

Kognitivní vývoj

- myšlení je vázáno na konkrétní vjemy a bezprostřední zkušenost
- začíná rozlišovat tvary a barvy – základ pozdější schopnosti pojmového zobecňování
- malá představa o čase – zasazení událostí a pojmů na časové ose (včera půjdeme ..)
- paměť spíše bezděčná, spojená s emotivitou
- důležitou součástí učení je nápodoba – schopno i odložené nápodoby

Kognitivní vývoj – poznávání

- značně ovlivněn i schopností lokomoce a manipulace
- dominuje poznávání
- J. Piaget: v 18. – 24. měs. Přejít mezi etapou senzomotorické inteligence do fáze symbolického a předpojmového myšlení
- předpojmová fáze myšlení – „předpojmy“ už ale mají povahu symbolů
- díky hře poznává vlastnosti předmětů a souvislosti mezi nimi
- k prohlížení věcí mimo svůj dosah si umí pomoci nástrojem (přitáhnout si hračku tyčkou...)

Kognitivní vývoj – charakteristiky myšlení (ad J. Piaget)

- Rozvíjí se a do dalšího (předškolního) období přetrvává myšlení:
 - Magické (přání otcem skutečnosti)
 - Artificialistické (všechno se „dělá“)
 - Egocentrické (vše se vztahuje k osobě)
 - Antropomorfické (vše se polidšťuje)
 - Animistické – dynamické (vše má vlastní duši, vůli...)

Vývoj řeči

Předpoklady z 1. roku:

- střídání sekvencí mezi projevem matky a dítěte (střídají se úseky matčina projevu a broukání a žvatlání dítěte podobně jako v rozhovoru)
- synchronizace pozornosti a afektu
- schopnost dítěte zaměřovat pozornost ostatních na předmět svého zájmu – sdílení pozornosti, odkazování pohledem
- rozvoj artikulace, první smysluplná slova

2. – 3. rok:

- značný rozvoj aktivní slovní zásoby – od několika slov na počátku tohoto období po několik set na jeho konci (pozn. aktivní slovní zásoba u průměrného dospělého je v češtině asi 3 000 – 10 000 slov)
- prudký rozvoj aktivního slovníku mezi 21. a 24. měsícem, „start“ je ale individuální
- používá krátké věty
- osvojuje si gramatická pravidla

Talentovaní mluvčí

- **Dětský žargon:**
 - počátek 8. – 9. měsíc „bá“, poudějí do 12. měs. „cá – cá“, „ch“, „pápa“, „znzn“, „cva“, „a“, „tond“, „za“, „tond“, „tam“, „ne-ne“
- **První věta:**
 - „Ťůň pápá.“ (18 měs.)
- **Abstraktní slova:**
 - „Občas je dycky jenom.“ (24 měs.)
- **1. osoba:**
 - „Ne Pantišek, ne Panta – já!“ (30 měs.)
- **Čas, podmínka:**
 - „Já se paní Fundové zeptám, jestli Evžička přijde.“ (31 měs.)
- **Vyjednávání:**
 - „Dej mně oku´ku“ (ne) „...Na chví´ečku opat´ně“
- **„Rozšiřování slovní zásoby, „používání“ neznámých obrátů:**
 - „Vy se mnou manipulujete“,
 - „To není žádná komunikace“ (32 měs.)
 - „Táto, proč tys musel tak řachnout do té církev?“ (35 měs.)

Sociální vývoj

- Dítě se stává autonomním - viz např. *M. Mahlerová*: fáze separace/individuace se subfázemi
 - diferenciací (4. – 10. měs.),
 - praktikování – procvičování (10. – 16 měs.)
 - znovusblížení - navazování přátelských vztahů (16. – 25. měs.)
 - individuace – stálosti objektu (25. – 36. měs.)
- Projevy „odlišování“ znatelné až dramatické – období někdy charakterizované jako období vzdoru: „já sám...“
- Vynucená separace je v tomto období velmi zatěžující (i v řádu dní; *J. Bowlby*: fáze protestu – zoufalství – odpoutání od matky)

Rozvoj osobnosti

- **identita „já“** - rozvíjí se vědomí sebe sama (např. se pozná v zrcadle či na fotce)
- má své věci, označuje je tak
- potřeba samostatnosti - chce dělat činnosti samostatně
- potřeba sebeprosazení - dítě se pokouší prosadit svoji vůli
- není dosud schopno posoudit, co je přiměřené a vhodné, nejedná se ale o „zlobení naschvál“
- pokusy o separaci a samostatné chování

» xxx

Socializace

- dítě je stále silně vázáno na attachmentovou osobu – separační úzkost
- socializace probíhá v batolecím období v rámci rodiny – fáze rodiny, získávání vědomí rodinné identity
- Nároky na pozornost, „své místo“ v rodině – např. žárlivost vůči dalšímu sourozenci
- Postupně rozšiřování zkušenosti i s lidmi mimo úzký kruh rodiny – širší příbuzenstvo, známí ...
- vztah k cizím lidem se v průběhu tohoto období mění – dítě se přestává bát
- vrstevníci zdrojem alternativní zkušenosti
- hra s vrstevníkem (převážně) paralelní, navazování vztahů s druhými dětmi cca od 2 let
- Socializace ve smyslu výchovy v tomto období už kulturně kotvená (ad *S. Freud*: toaletní nácvik; etnografické výzkumy domorodých kmenů – někde prudký přechod od tolerance k vyžadování)

Emoční vývoj

- Objevují se vztahové emoce – radost z kontaktu, žárlivost, soucit
- sebehodnotící emoce – hrdost, pýcha
- pocity studu jako reakce na nesplnění očekávání druhých (*viz Erikson – konflikt autonomie proti studu a pochybám*)
- též projevy lítosti, smutku, napětí
- nápadné: nově se objevují afekty hněvu a vzteku – často velmi silné intenzity

„Období vzdoru“ (několik měsíců mezi 2,5 – 3,5 roku)

- velmi omezená schopnost kooperace
 - aktivní odpor, vlastní nároky („ne“, „já sám“...)
 - nechuť dělit se (o hračky apod.)
 - při „vhodné“ kombinaci s temperamentem je obvyklé fyzické napadání ostatních dětí, rodičů
- nic z výše jmenovaného není v batolecím věku známkou patologie, ale nemělo by být ani záminkou pro nevychování
 - emočně nabitě konflikty přispívají k dětskému pochopení sebe, lidí a sociálního světa

Předškolní věk

- V našem kulturním kontextu věk zhruba 3 – 6 let
- V zásadě se kryje s možností docházky do MŠ
- Začátek „druhého dětství“ (V. Příhoda – do 15 let), ale i pokračování „magických let“ (S. Freiberg)
- Počátek: tvarová proměna, rozvoj motoriky, plynulé řeči, vlastní identity, rodinné identity, vztahů mimo rodinu, hry, kresby, předoperační úroveň myšlení, nástup sociálních emocí;
- Ukončení: 2. tvarová proměna, další pokroky v motorice (grafomotorika), myšlení – konkrétní operace, nástup „dětského realismu“, počátek smyslu pro povinnost, realismus ve hře, v kresbě, rozvoj soutěživosti... (ad školní zralost)

Pohled na předškoláka v různých teoriích

- J. A. Komenský - Informatorium školy mateřské - prvních šest let v životě člověka
- S. Freud - falická fáze - období identifikace s vlastním pohlavím, téma moci, úzkost ze „soka“
- E.H. Erikson – konflikt iniciativy proti vině
- J. Piaget - předoperační stadium (odložená nápodoba, symbolická hra, prudký rozvoj řeči, vnitřní řešení problémů a kognitivní egocentrismus)

J.A. Komenský – Informatorium...

Věk	Fyzika	Optika	Astronomie	Geografie	Politika	Činnosti, řeč
do 1 roku				kout, kolářka, klán		„ustecka odvírat ku pokrami, hlasčku na sobě držeti, oči obracet, do rukou něco bráti, sedati, státi“, tikat a,é,i,ba,ha
2-3 roky	rozumí „co je to papa, co bumba, co masa, co chléb“	je dobře ukazovat dětem něco malovaného a barevného, stimulovat je korálky apod.	pozorování oblohy	pokoř, dům	„Politika jejich v prvním tomto věku špatná ještě být může.“	rovnováha, mechanika, začátek počtů ve třech letech; ve dvou chápaní geometrie (co je velké a co malé), přivytání hudbě, melodií; formování slov
4-6 let	co je ratolest, pupenec, třešeň, hruska, „zevnitřní oudy“	vodit děti ven do přírody, kreslit si s nimi	např. vědět, že je v zimě krátký den a dlouhá noc	vesnice	vědět, kdo je rychtář, purkmistr apod.	výslovnost (Petře, nepřepapuj popětem popívaného vepřo!), schopnost vyjádřit se, odpovědět na otázky (není dobré znamení, když je dítě příliš tiché)

Úkoly předškolního období

- nejen „příprava na školu“, ale i rozvoj mnoha důležitých schopností a dovedností potřebných mimo školní kontext
- utváření vztahů s vrstevníky
 - spolupráce i soupeření
 - vedení i podřízení se
 - řešení konfliktů a uzavírání kompromisůPravidelný a dostatečný kontakt s vrstevníky je proto pro předškolní dítě nezbytný a nenahraditelný.
- Rozvoj vztahů s osobami jiného věku (starší i mladší děti, dospělí mimo rodinu...)
- rozvoj sociální role, „záměru“

Tělesný vývoj a vývoj motoriky

- Pokračuje rychlý růst (6 – 8 cm a 2 kg ročně; orientačně: váha = věk x 2 + 8, výška = věk x 6 + 77)
- Období je ukončeno souběžně s další **tvarovou proměnou** (2. TP se posuzuje i pomocí tzv. filipínské míry)

Emoční vývoj

- Souvislost s prudkým rozvojem motorických, poznávacích a řečových schopností
- Po počátku uvědomování si sama sebe rozšíření prožívání ve vztahu k druhým
- Rozvoj prosociálních emocí
- Stále převažují emoce krátkého trvání a mělké hloubky
- Labilita emocí, přetrvávají i afektivní výbuchy

Kognitivní vývoj

- **Jean Piaget** (1896 – 1980)
 - švýcarský biolog a psycholog
 - vycházel z pozorování vlastních dětí (měl 3)
 - strukturalistický přístup ke kognitivnímu vývoji
 - kognitivní schémata
 - proces diferenciací probíhá cestou asimilace a akomodace

Kognitivní vývoj – fáze dle Piageta

- období **senzomotorické inteligence** (do 2 let)
 - velká role vrozených dispozic, vše probíhá „tady a teď“, vytváří se pojetí trvalosti objektu; „kruhový vývoj“
 - **předoperační období** (2 – 7 let)
 - **předpojmové a symbolické myšlení** (2 – 4 roky): egocentrismus, animismus, dosud ne kategorie, logika, hierarchie, neschopnost správně posoudit fyzikální vlastnosti věcí
 - **názorné a intuitivní myšlení** (4 – 7 let): intuitivní souvislosti – role bezprostředního vnímání, fantazie, naivních představ, schopnost vnímat v daném okamžiku pouze jeden aspekt problému
- následují:
- období **konkrétních operací** (7 – 12 let): vzniká logické myšlení, schopnost grupovat operace – pojmut více aspektů problému, schopnost třídění, řazení, hierarchizace
 - období **formálních operací** (rozvoj od 12 let): abstraktní myšlení, dedukce, abstrakce

Role a vývoj hry

- Hra jako „příprava“ na reálný život
- Hra jako smysluplná činnost sama o sobě
- Hra vs. experimentace (V. Příhoda) – experimentace vzniká sama ze situace, je nepředvídaná, nahodilá...; hra má cíl, souvislosti, průběh včetně ukončení...
- Funkční a činnostní hry: procvičování tělesných funkcí ve složitějších formách
- Konstrukční - realistická hra (stavění, kreslení...)
- Symbolická – iluzivní hra („kuchyně se stane lesem a štokrle medvědem...“)
- Rolová – úkolová hra (prodavač, popelář, princezna prezident...)
- Sociálně: hra paralelní – společná/asociativní - kooperativní